MİLLÎ FOLKLOR
Üç Aylık Dergi

Cilt: 1 Yıl: 1 Sayı: 2 Haziran 1989

İÇİNDEKİLER

Tekke Şiiri Hakkında Bir Kaç Söz
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL 2

Âşık Edebiyatı Dedik De. . .
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU 4

TRT ve Türkistan Müziği
A. Şekür TURAN 5

Avustralya'da Türkler ve Millî Kültür
Prof. Dr. Mahmut TEZCAN 6

Nasreddin Hoca Gerçeği
Dr. Mehmet ÖNDER 8

Banıçiçek'ten Jülyet'e
M. Öcal OĞUZ 9

Harput Müziğinin Türk Müziği İçindeki Yeri
Türker EROĞLU 11

Somuncu Baba Gerçeği ve Hacı Bayram-ı Veli ile İlişkisi
Hayrettin İVGİN 13

Yozgat'ta Gençlerin Askere Uğurlanışı
Durali DOĞAN 15

Türk Edebiyatı İçinde Âşık Edebiyatının Yeri
Prof. Dr. Umay GÜNAY 16

Çukurova (Kadirli-Kozan) Ninnileri Üzerine Düşünceler
Esma ŞİMŞEK 18

Dadaloğlu ve Tarihimizde At
Sabahattin YAŞAR 20

Halk Hikâyeciliği Üzerine
İsmet ÇETİN 22

Mani Tarzı ve Bu Tarzın Menşe'i Hakkında Bazı Düşünceler
Ali TORUN 24

Bayburtlu Zihnî
Yard. Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN 26

Folklor Araştırmaları ve Mahalli Basın
Ali Yakıcı 28

III. Âşıklar Şöleninin Ardından
Mehmet GÖKHAN 29

Harput'la İlgili İki Haber
Recep Hakan - Yücel AYDEN 31

SÖZE BAŞLARKEN

Merhaba kıymetli okuyucularımız. . .

Sizlerin huzuruna "Ne Lüzum Vardı" başlığı altında yayım hayatına atılma gerekçemizi belirten yazımızla çıkmıştık. Üç aylık bir aradan sonra tekrar huzurlarınızdayız. Bu arada geçen zaman zarfında Dergimize yüzlerce mektup, yazı, telefon ve tebrik geldi. Kiminde tebrik, kiminde tenkit. . . Tebriklerle gururlandık, tenkitlerden yararlandık. Birinci sayımız, olumlu tenkitleri en çok muhtevasından dolayı almıştı. Bu sayının da bu bakımdan beğenileceği ümidindeyiz.

Dergimiz Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Kitap ve Süreli Yayın Seçme ve Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş ve "Son yıllarda folklor konusunda yayımlanan bir tek dergi bulunmamaktadır. Millî Folklor Dergisi bu ihtiyacı giderecek bir yayın olarak görülmektedir." denilerek 2 Mayıs 1989 tarih ve 972-1029 sayılı yazıyla Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne kütüphanelere alınması hususunda tavsiyede bulunulmuştur.

Dergimizin 1. sayısının çıkmasından sonra sahamızda önemli olaylar da yaşandı: Öncelikle devlet, Kültür ve Turizm Bakanlıklarını ayırarak, "kültürel ihmal"in üzerine gitmeye karar verdi. Bu gelişmenin Türk kültürüne ve folkloruna hayırlı olmasını dileriz. Bu arada Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı, hakkında pek fazla ilmî çalışma bulunmayan Nasreddin Hoca'mızı milletlerarası bir sempozyumla ele alarak, birçok karanlık noktanın aydınlanmasına imkan sağladı. Eskişehir Valiliği 13. asır Anadolu'sunun millî sesi Yunus Emre'yi 4. kez milletlerarası bir seminerle anarken, 3. Âşıklar Şöleni de Konya'da geçtiğimiz aylarda yapıldı.

Sizleri yazılarımızla başbaşa bırakmadan önce, çeşitli seviyelerdeki yardımlarıyla yaşamamıza katkıda bulunan Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU'ya, Yard. Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN'e, Yard. Doç. Dr. Nihat BOYDAŞ'a, Cihan PAÇACI'ya, Salih ÖZBULUT'a, Avni ÇARSANCAKLI'ya, Ergun ÖZDEMİR'e, Celâl TURAL'a, ayrıca burada isimlerine yer veremediğimiz kişi, kurum ve kuruluşlara huzurlarınızda teşekkür etmeyi borç biliriz.

Saygılarımızla. . .

Millî Folklor

DADALOĞLU VE TARİHİMİZDE AT

"Yakın tarihimize kadar sosyal hayatımızdan çıkmayan at ile ilgili pek çok hikâye, masal ve destanlar anlatılır olmuştur. Bu halk edebiyatı mahsullerinde, kahramanların ayrılmaz bir parçası olmuştur at."

Sebahattin YAŞAR

Şimşek gibi uçan atların üstündeki savaşçılar. Anadolu'da yaşayan bir ozanımızın şiirlerinde anlatıldı durdu yıllarca. . . Bu ozan günümüzde; Toros dağları'ndan Bozok Yaylasına. Kırşehir'den Sarız'a. oradan da Çukurova'ya kadar milletimizin gönlündedir hala. . . Evet DADALOĞLU bu gönül erimizin adı. . . Şimdi Kozan Dağı dile gelse O'nu bize anlatabilir mi acaba?. . . Şimdi ozanın türküler yaktığı Anavarza Kalesi'nden ne kaldı ki? Şimdi kekik biten, keklik öten Ahırdağı etekleri O'nu hatırlayamaz. . . Anavarza Kalesi ise esrarengiz bir yalnızlık içinde belki. . . ancak günümüzde. gelinlerimiz. genç kızlarımız; ozanın türkülerini söyler Çukurova'da. Erciyes Yaylası'nda. . . âşıklarımız. şimdi O'nun sevgisini yüreklerinde duya duya vururlar sazın tellerine mızrabı. . .

Pek çok folklorist. Dadaloğlu'nun yaklaşık 85 yıllık bir ömür sürdüğünü söyler. Gerçekten de yapılan araştırmalar ile O'nun 1785-1868 yılları arasında Anadolu'da yaşadığı artık kesinlik kazanmıştır. Bu uzun hayat yolunda 'gönül eri'miz yolun sonuna kadar. herhalde pekçok handa konakladı. . . Hayat yolu bu. . . Yarının ne getireceği belli olur mu? Ancak O: "Yarın kavga kurulursa. . . Tüfek ötüp davlumbazlar vurulursa. . . Nice koçyiğitler yere serilirse. . . Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir. . ."diyecek kadar kadere inanan ve inandığı gibi yaşayan bir ozandı. . .

Ne yazık ki Dadaloğlu'nun nasıl yaşadığını bugün ayrıntıları ile bilemiyoruz. . .Ancak söylediği şiirlerden anlıyoruz ki O; milletimizin hayatında önemli yeri olan, vatan sevgisi ve kahramanlık gibi konuları dile getirmiştir her zaman. . . Bu sebeple folklor araştırmacılarının: Dadaloğlu'nu, "cenk ve kahramanlık şairi" olarak değelendirmeleri sanıyoruz boşuna değildir. Cenk ve kahramanlıktan söz edip de 'at'ı unutmak olmaz. Zaten bu engin gönüllü âşığın pekçok şiirinde, 'at'motifi ön plâna çıkar.

Acaba Dadaloğlu'na 'at'ı sevdiren nedir? At, göç yollarında en büyük yardımcı olduğu için mi sevilir?. . Yoksa savaşlarda vazgeçilmez bir arkadaş olduğu için mi? . . Ya da binlerce yıl öteden gelen bir miras mıdır at sevgisi?. . Herhalde bütün bunları düşünür de 'at'ı sever Dadaloğlu. . .

Çok eskilerden gelen ananevi bir sevgidir 'at' sevgisi bizde. Öyle ya 1250 yıl önce dikilmiş olan Göktürk Kitabeleri'nde bile: Türklerin at üstünde doğup, at üstünde öldüğü anlatılır. Bir ada ülkesinin dilinde "deniz" ne ise dilimizde de "at" o. . .

Genel dilbilim kaidelerine göre; milletlerin hayatında önemli rolü olan kavramları karşılayan kelimeler, o milletin dilinde sıkça kullanılır. Türkçe'de ise yüzlerce 'at' ile ilgili atasözü ve deyim vardır. Bu durum sanıyoruz, binlerce yıl günlük hayatımızda 'at' ın ne kadar önemli olduğu konusunda bizlere ışık tutmaktadır. (1) Çünkü at, maddî ve askerî önemi dışında; sanatımızın, gelenek ve göreneklerimizin de meydana gelmesinde dolayısıyla etkili olmuştur. Yuğlar, şölenler, yarışlar ve evlenme törenleri at ile arı bir anlam kazanmış; yer, boy ve insan adlarında at, her zaman önde gelen bir unsur olarak önemini korumuştur. Türk kültür ve medeniyet tarihinde ise 'at'ın ayrı bir yeri vardır. Yüzyıllarca göçebe-çoban kültürü içinde; belli usûllere bağlı olarak yaşayan milletimiz, atlı kültürün gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. İşte insanın "en soylu fethi" olarak nitelenen at ile Türkler arasındaki münasebeti ünlü Arap edibi Câhiz, 9.y.y'da şöyle anlatır: "Türk'ün hayatında geçen günler toplan-

sa; at üzerindeki günleri, yer üzerinde otururak geçirdiği günlerden daha çoktur. Türk, kısraklarının aygırına binip; gazâ yapmak, yolculuk veya avlanmak için yurdundan çıkarsa kısrağı veya tayları O'nu takip eder. Vahşi hayvan avlar. susuz kalırsa kısraklarından birini sağar. Altındaki hayvanı dinlendirmek isterse, yere inmeden diğerine biner. . . ."(2)

Türkler, Orta-Asya'nın Batı kesimindeki ilk yurtlarında; yaşadıkları coğrafi bölgenin imkanları içinde, kendilerine en faydalı hayvanın 'at' olduğunu gördüler ve 'at'ı ehlileştirdiler. Etinden, sütünden, derisinden ve kılından faydalanıp onu binmede ve yük taşımada kullandılar. Atı da kadın ve silah gibi namus bilerek; zafer yolunda uzakları yakın eden bu canlı vasıtaya tabiî bir sevgi ile bağlandılar. . .

Zaten 'at', bir anlamda milletimiz için mukaddes sayılıyordu. Beşikten ayrılan çocuk, kız veya oğlan olsun kendini at sırtında buluyordu. Çünkü konargöçer olarak yaşayan Türk boylarında at, vazgeçilmez bir unsurdu. Taa Orta-Asya'dan itibaren de askerî teşkilatlanmanın temelini meydana getirmiştir.

Yakın tarihimize kadar sosyal hayatımızdan çıkmayan at ile ilgili pekçok hikâye, masal ve destan anlatılır olmuştur. Bu halk edebiyatı mahsûllerinde, kahramanların ayrılmaz bir parçasıdır at. Bunun ilk misalini Oğuz Kağan Destanı'nda bulmak mümkündür: "Oğuz Kağan, her zaman bir alaca ata binerdi. O, bu atı pek severdi. . . Yolda bu at, gözden kaybolup kaçtı. Burada büyük bir dağ vardı. . . üstünde don ve buz vardı. . . Dağın başı soğuktan ap-ak idi. . . Oğuz Kağan'ın atı bu buzdağının içine kaçtı gitti. Oğuz bundan çok eziyet ve acı çekti. Asker arasında bir yiğit bey vardı. O bey dağlara girdi. Dokuz gün sonra atı Oğuz Kağan'a getirdi. Oğuz Kağan sevinçle güldü. . ."Burada Oğuz ile atı arasındaki manevî bağ yalın bir şekilde anlatılmış. Gerçekten de milletimize göre at, yalnız bir savaş aracı değildir. O, dosttur arkadaştır. At ile erin değeri bir tutulur. At, kişiye saygınlık kazandırır. Yiğit, atı ile ün kazanır.

Bazı türkologlar, yukarda bahsettiğimiz Göktürk Kitabeleri'nin ilk yazılı kaynaklarımız olmadığını söyler. Mesela Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata yakınındaki; Altıntepe'de yapılan kazılarda, bir prense ait olduğu sanılan mezardan gümüş bir fincan ortaya çıkarıldı. Bu fincanın üstünde iki satırlık bir yazı vardı. Kazakistan Bilimler Akademisi üyesi ünlü türkolog Musabayev, iki yıl süren bir çalışma sonucunda bu yazıyı okudu. Musabayev şöyle diyordu; "Bu mezarın İsa'dan önce 7 ila 5. yüzyıllara ait olduğu anlaşılmıştır. Bu dönem adını Yedi Irmak topraklarında yaşayan ve Türkçe konuşan boylardan almıştır. Bu topraklar; Batı'da Taşkent, Doğu'da İrtiş Irmağı, Güney'de Kaşgar Şehri ve Kuzey'de Balkaş Gölü ile sınırlıdır. . . . "Fincanın üstünde ise şunlar yazılıydı: "Yurdunun bayrağını şerefle yükseklerde tut. Sayılan bir hakan, ÇEVİK ATLAR, gözüpek yiğitler sana şan getirecek. . . Büyüyünce kendi mutluluğunu kendi ellerinle kur. . . Sağol. . ." (3)

Göktürkler ve Uygurlar döneminde at, insanımız için günlük hayatın bir parçası oldu. Aradan yüzyıllar geçti Selçuklular da bu geleneği devam ettirdi. Daha sona Anadolu'da filizlenip büyüyen Türk boyları Anadolu'yu yurt edindi. . . Bu bölgenin iç kesimlerinde yaşayan Türkmenler kışın Çukurova'da, yaz gelince Toroslar'da, Binboğa'da, Zamantı ve Uzun Yayla'da eğlenirlerdi. Bu göçerlerin çok sayıda hayvan sürüleri vardı. Özellikle at, çok önemli bir varlıktı Türkmenler için. Çünkü ciritler, cidalar at ile oynanır büyük av şölenleri at ile yapılırdı. Bu sebepten bütün Türkmen oymakları, atların en iyisini yetiştirmek için adeta birbirleri ile yarışırlardı.

1950 yılında bir Türkmen Kocası, Çukurova'nın son at sürülerini işte şu cümleler ile anlatıyordu; "Eskiden Çukurova Kolukısası'denen bir at cinsi vardı. bu atların belleri kısa, gözleri iri ve sağrıları bağdaş kurup oturacak kadar genişti. Ayakları kalın ve iri kemikli, tırnakları sert, rengi ise sincabî idi. Kuyrukları, yerde sürünecek kadar uzundu. Yazın Kozan Yayları'nda, kışın Çukurova'nın sonsuz çayırlıklarında beslenen bu atların, duruşu bile ayrı bir güzellikteydi. Hele hoplamaları, gezmeleri bir ceylanın yürüyüşünü andırırdı. . . ."(4)

Dadaloğlu, mensup olduğu Avşar Boyu'nun duygularını dile getirdi. . Türküleri ile deyişleri ile. . .O'nun türkülerinde at, dost oldu, arkadaş oldu insanımıza. . O'nun türkülerinde yayla yollarının vazgeçilmez unsuru oldu at. . . O'nun türkülerinde 'kula at'dile geldi. . . 'Yavuz kaçarım'dedi. . . O'nun türkülerinde 'kır at'; 'ben atların başıyım'dedi. . Al at güzelliğini övdü. . . (Yazının devamı sayfa 30'da)

2. Hacı Karakılçık (Mahmut Coşkuner ödülü)
3. Mürsel Sinan (Zülali ödülü)
4. İsa Oğuz (Gufrani ödülü)
III. Hikâyeli Türkü
1. Gül Ahmet (Köroğlu ödülü)
2. Ahmet Poyrazoğlu (Erzurumlu Emrah ödülü)
IV. Ustamalı Türkü
1. Fikrettin İnallı (Müdami ödülü)
2. Mustafa Aydın (Sümmani ödülü)
V. Koçaklama
1. Divani (Dertli ödülü)
2. Abdulvahap Kocaman (Deli Boran ödülü)
VI. Dudakdeğmez
1. Hasreti (Seyrani ödülü)
2. Ali Rahmani (Nihani ödülü)
VII. En Güzel Memleket Şiiri:
1. Sefil Selimi (Veysel ödülü)
2. Ayşe Çağlayan (Deryami ödülü)
3. Gülhani (Ruhsati ödülü)
VIII. Doğmaca Şiir
1. Ali Rahmani (Hicrani ödülü)
2. Deli Hazım (İlbeylioğlu ödülü)
IX. Muamma
1. Gülhani
2. Zeki Erdali
3. Ahmet Poyrazoğlu
4. Emin Can
X. Selçuk Üniversitesi Rektörlük Özel ödülü.
1. Birsen Oğuz.
XI. Jüri Özel Ödülü
1. Ali Çatak

Sabahattin YAŞAR'a ait yazının devamı:
Şimşek gibi uçan at sürüleri günümüzde yok artık... Toprak ile karışan nal uğultuları yok.. Dağlarda yankılanan at kişnemeleri de... Ama şimdi ak sakallı bir dede, ay ışığında torununa 'at' ile ilgili destanlar anlatır Anadolu'da....

---

1) Hayri Başbuğ, Aşiretlerimizde At Kültürü, 2) Aydın Taneri, Türk Devlet Geleneği, 3) Aydın Taneri, Türk Devlet Geleneği, 4) Ahmet Özdemir, Avşarlar ve Dadaloğlu.

YOZGATLI NÂZÎ'DEN BİR ŞİİR

Kara gözlüm ben bu yerden gidersem,
Al yerine kara bağlamaz mısın?
Ben yandım seninçin sen de yan desem,
Sinen hicr od'una dağlamaz mısın?

Esip saba zülfün sazelenirse,
Gitti diye ağyâr şazelenirse,
Sinemde yareler tazelenirse,
Sevdiğim ilâcın bağlamaz mısın?

Cânâ nazlı yarin noldu derlerse,
Gitti gurbet ilde kaldı derlerse,
Nâzî hasretinle öldü derlerse,
Vay ciğerim diye ağlamaz mısın?